

POMOC PRAWNA
PORADY OBYWATELSKIE
MEDIACJA

Prawa i obowiązki rodzicielskie

Ministerstwo
Sprawiedliwości

np.ms.gov.pl

pasieka
FUNDACJA
ROZWOJU I WSPARCIA

www.fundacjapasieka.pl

Wydawca:

„Pasieka” – Fundacja Rozwoju i Wsparcia

Pl. Kilińskiego 2

35-005 Rzeszów

tel. 730-312-959

www.fundacjapasieka.pl

Ministerstwo
Sprawiedliwości

np.ms.gov.pl

pasieka

FUNDACJA
ROZWOJU I WSPARCIA

www.fundacjapasieka.pl

Autor: adwokat Halina Bogdan

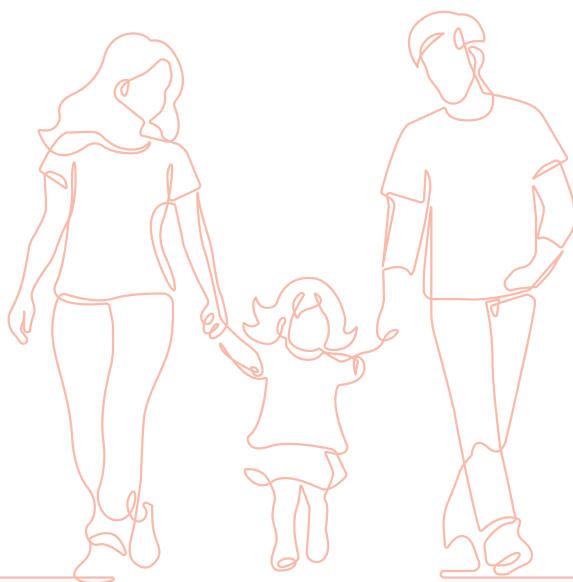
© Copyright by „Pasieka”

Fundacja Rozwoju i Wsparcia

Wydanie I

Rzeszów, 2024

Prawa i obowiązki rodzicielskie

Co to jest władza rodzicielska?

Władza rodzicielska to zespół praw i obowiązków, jakie przysługują rodzicom względem małoletniego dziecka. Władza ta ma pełnić przede wszystkim funkcję ochronną wobec dziecka. Na treść władzy rodzicielskiej składa się: sprawowanie należytej pieczy nad dzieckiem, jego reprezentacja i zarząd jego majątkiem.

Co oznacza, że rodzice mają władzę rodzicielską nad dzieckiem?

Oznacza to przede wszystkim obowiązek i prawo do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka z poszanowaniem jego godności i praw. W tym celu rodzice mogą i powinni działać jako przedstawiciele ustawowi dziecka. Obowiązani są oni troszczyć się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka i przygotowywać je należycie do pracy dla dobra społeczeństwa odpowiednio do jego uzdolnień. Rodzice mają prawo do wychowania i edukacji dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami moralnymi i religijnymi, ale z uwzględnieniem stopnia dojrzałości dziecka, wolności jego sumienia i wyznania, przekonań oraz z poszanowaniem jego godności i praw.

Rodzice mają prawo do kontaktów z dzieckiem, niezależnie od władzy rodzicielskiej. Ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu.

Kiedy może dojść do pozbawienia władzy rodzicielskiej?

Pozbawienie władzy rodzicielskiej może nastąpić w sytuacjach rażącego zaniedbywania obowiązków przez rodziców, nadużywania praw lub w przypadku istnienia przeszkód uniemożliwiających jej wykonywanie.

Kiedy może dojść do ograniczenia władzy rodzicielskiej?

Ograniczenie władzy rodzicielskiej jest stosowane, gdy opiekun nie może należycie spełnić swoich zobowiązań względem dziecka, na skutek różnych przesłanek. Może ono mieć charakter tymczasowy.

Czym kieruje się Sąd przy podejmowaniu decyzji o pozbawieniu władzy rodzicielskiej?

Sąd kieruje się przede wszystkim dobrem dziecka i bierze pod uwagę m.in. stan zdrowia, naukę i ewentualne nadużycia ze strony opiekunów. W celu ustalenia, jaka jest sytuacja dziecka, zadaje się rodzicom i świadkom pytania.

Czy osoby pozbawione lub z ograniczoną władzą rodzicielską nadal są zobowiązane do płacenia alimentów na rzecz dziecka?

Tak, osoby pozbawione lub z ograniczoną władzą rodzicielską nadal są zobowiązane do płacenia alimentów na rzecz dziecka.

Zaniedbywanie obowiązków i nadużywanie władzy rodzicielskiej jest podstawą do pozbawienia tej władzy lub jej ograniczenia, co oznacza utratę prawa decydowania o najważniejszych kwestiach dotyczących dziecka.

W jakich sytuacjach najczęściej zapadają decyzje o całkowitym pozbawieniu rodzica władzy rodzicielskiej?

Takie decyzje zapadają zazwyczaj w trzech sytuacjach, gdy:

- rodzice w rażący sposób zaniedbują swoje obowiązki względem dziecka, np. głodząc je, porzucając albo uchylając się od płacenia alimentów;
- dochodzi do nadużywania praw rodzicielskich poprzez m.in. wykorzystywanie seksualne dziecka, stosowanie wobec niego przemocy fizycznej albo psychicznej, a nawet wychowywanie syna lub córki we wrogości wobec drugiego rodzica;
- władza rodzicielska nie może być w ogóle wykonywana z uwagi na istniejące ku temu przeszkody (np. poważna choroba matki lub ojca albo pobyt w więzieniu).

Co w praktyce oznacza pozbawienie praw rodzicielskich?

Pozbawienie praw rodzicielskich oznacza brak możliwości decydowania o miejscu pobytu małoletniego dziecka, sposobie jego wychowywania oraz leczenia w razie choroby. Ojcowie i matki w takiej sytuacji zazwyczaj zachowują prawo do kontaktowania się ze swoim dziećmi na ściśle określonych zasadach. Są także zobowiązani do płacenia alimentów.

Kto bierze udział w takim postępowaniu?

W postępowaniu sądowym dotyczącym odebrania jednemu z rodziców możliwości sprawowania pieczy nad dzieckiem bierze udział zarówno matka, jak i ojciec dziecka. Ono samo nie uczestniczy w sprawie, ale w określonych sytuacjach może być przesłuchane przez Sąd.

Czy sąd w tego rodzaju sprawach może uwzględnić zdanie dziecka?

Zgodnie z art. 216 (1) k.p.c. sąd w sprawie dotyczącej małoletniego dziecka może zdecydować o wysłuchaniu go (poza salą sądową), o ile pozwalają na to jego stan zdrowia, rozwój umysłowy oraz stopień dojrzałości.

Na czym polega ograniczenie władzy rodzicielskiej?

Ograniczenie władzy rodzicielskiej polega na pozbawieniu jednego rodzica lub obu pełnej swobody w sprawowaniu pieczy nad dzieckiem. Może odbyć się to np. poprzez ustanowienie nadzoru kuratora albo odebranie prawa do decydowania o istotnych sprawach dotyczących dziecka. Jaki jednak będzie zakres ograniczeń i jakich sfer będzie dotyczyć – to zależy już od konkretnej sprawy.

Kiedy można ograniczyć władzę rodzicielską?

Sąd podejmie decyzję o ograniczeniu władzy rodzicielskiej, jeśli uzna, że któregoś z rodziców lub oboje rodziców ma trudności z wykonywaniem praw rodzicielskich. Władzę rodzicielską może ograniczyć przy tym z powodu:

- **przyczyn niezawinionych** – np. z uwagi na chorobę, która uniemożliwia rodzicom/rodzicowi wypełnianie obowiązków względem dziecka albo z tego powodu, że rodzice po rozwodzie nie są w stanie porozumieć się ze sobą co do wykonywania władzy rodzicielskiej,
- **przyczyn zawinionych** – gdy zachowanie rodzica zagraża bezpieczeństwu lub zdrowiu dziecka np. ze względu na nadużywanie alkoholu, przemoc czy nie pilnowanie, aby dziecko chodziło do szkoły.

W jaki sposób następuje ograniczenie praw rodzicielskich?

Ograniczenie praw rodzicielskich następuje z urzędu albo na wniosek drugiego z opiekunów. W tym pierwszym przypadku zazwyczaj oznacza ono konieczność uzyskania zgody sądu na podjęcie pewnych decyzji dotyczących małoletniego albo jego majątku. W zależności od indywidualnych okoliczności ojciec lub matka może zostać skierowany na terapię do specjalistycznego ośrodka. W skrajnych przypadkach możliwe jest też umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

Ograniczenie władzy rodzicielskiej – podobnie jak jej pozbawienie – ma jedynie tymczasowy charakter. To oznacza, że po ustaniu przesłanek uzasadniających konieczność stosowania tego środka rodzic może ubiegać się o przywrócenie pełni praw do opieki nad dzieckiem oraz decydowania o różnych sprawach.

We wniosku o wszczęcie postępowania o pozbawienie albo ograniczenie władzy rodzicielskiej muszą znaleźć się pewne elementy formalne, takie jak:

1. data i miejscowość;
2. oznaczenie sądu;
3. dane osobowe wnioskodawców i uczestników postępowania;
4. przedmiot sprawy i jej uzasadnienie;
5. podpis;
6. załączniki.

W jaki przykładowy sposób rodzice nadużywają władzy rodzicielskiej?

Rodzice nadużywają władzy rodzicielskiej przykładowo przez celowe izolowanie dziecka od członków rodziny, stosowanie kar cielesnych, nadmiernym karceniem, zmuszanie do nieodpowiedniej pracy, która wykracza ponad jego siły i możliwości, nakłanianie do popełnienia przestępstwa, stosowanie przemocy fizycznej, wykorzystywanie seksualne, psychiczne sobie podporządkowywanie małoletniego.

Jaka jest różnica pomiędzy ograniczeniem, a pozbawieniem władzy rodzicielskiej?

Rodzic, któremu sąd ograniczył prawa rodzicielskie, nadal ma prawo decydować w najistotniejszych sprawach dotyczących dziecka. Pozbawienie władzy skutkuje natomiast całkowitą utratą decyzyjności.

Jaki jest koszt sprawy o pozbawienie władzy rodzicielskiej?

Osoba składająca wniosek o ograniczenie lub pozbawienie władzy rodzicielskiej zobowiązana jest do dokonania stałej opłaty sądowej wynoszącej 100 zł.

Czy życie w konkubinacie zmienia zakres obowiązków względem dziecka?

Pomimo życia w konkubinacie rodziców obowiązują takie same obowiązki, jak w przypadku osób żyjących w małżeństwie. Zazwyczaj pełna władza rodzicielska przysługuje obu stronom związku.

Obowiązki alimentacyjne

Kiedy i od kogo można żądać alimentów?

Zgodnie z przepisami Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, obowiązek dostarczania środków utrzymania, a także środków wychowania (obowiązek alimentacyjny), obciąża krewnych w linii prostej oraz rodzeństwo. Krewnymi w linii prostej są osoby, które od siebie pochodzą, a zatem zstępni (dzieci, wnuki, prawnuki) oraz wstępni (rodzice, dziadkowie, pradziadkowie), bez krewnych w linii bocznej (ciotek, wujków, rodzeństwa, bratanków).

Obowiązek zapewnienia świadczeń alimentacyjnych może dotyczyć również dzieci w stosunku do rodziców oraz wzajemnie rodzeństwo. Świadczenie alimentacyjne może być także nałożone na rodzeństwo przyrodnie, osoby związane stosunkiem przysposobienia (adopcji), powinowaci (relacja łącząca krewnych małżonka z drugim małżonkiem), małżonkowie po unieważnieniu małżeństwa, a nawet ojciec dziecka wobec matki dziecka niebędącej jego żoną.

Kiedy powstaje stosunek alimentacyjny?

Stosunek alimentacyjny tj. relacja między uprawnionym do alimentowania, a zobowiązanym do tego - powstaje już w chwili zawarcia związku małżeńskiego, urodzenia dziecka czy adopcji.

Alimentów można żądać wyłącznie od osób wskazanych w przepisach Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Osobami, które nie zostały wskazane w przepisach, są przykładowo osoby pozostające w związkach partnerskich.

Gdzie należy złożyć pozew o alimenty?

Pozew o alimenty należy złożyć w wydziale rodzinnym i nieletnich sądu rejonowego właściwego dla miejsca zamieszkania dziecka lub pozwanego rodzica.

Czy osoby żyjące w konkubinacie mogą żądać od siebie alimentów?

Osoby pozostające w relacji partnerskiej (konkubenckiej) nie mogą od siebie żądać świadczeń alimentacyjnych, nawet gdy w rzeczywistości łączą je bardzo bliskie relacje osobiste.

Jaki jest zakres świadczeń alimentacyjnych?

Zakres świadczeń alimentacyjnych wyznaczają usprawiedliwione potrzeby uprawnionego (np. dziecka) oraz możliwości zarobkowe i majątkowe zobowiązanego (np. matki lub ojca tego dziecka). Alimony są ustalane przede wszystkim z uwzględnieniem wyżej wymienionych czynników.

Kiedy kończy się obowiązek alimentacyjny?

Do zakończenia obowiązku alimentacyjnego dochodzi przede wszystkim wraz ze śmiercią osoby zobowiązanej do świadczeń alimentacyjnych, ponieważ obowiązek alimentacyjny nie przechodzi na jego spadkobierców. Nie tylko śmierć powoduje zakończenie obowiązku alimentacyjnego. Obowiązek ten kończy się ogólnie najczęściej wtedy, gdy dziecko może już się samodzielnie utrzymywać. Innymi przypadkami są:

1. uchylenie przez sąd orzeczenia ustalającego alimenty (w przypadku gdy nie ma już podstaw do ich płacenia),
2. gdy sąd stwierdzi, że realizowanie świadczeń alimentacyjnych względem dziecka skutkuje nadmiernym uszczerbkiem dla zobowiązanego do ich zapłaty albo gdy uzna, że dziecko nie dokłada starań do samodzielnego utrzymania się.

Oczywiste jest także, że obowiązek alimentacyjny skończy się z chwilą śmierci uprawnionego.

W jakiej wysokości można żądać alimentów na dziecko?

Wysokość alimentów od rodziców na dziecko jest ustalana w oparciu o funkcjonującą w polskim prawie generalną przesłankę, mówiącą, że dziecko ma prawo do poziomu życia zbliżonego do poziomu życia rodziców.

Jeżeli w pewnym momencie okaże się, że alimenty na dziecko są za wysokie ze względu na możliwości zarobkowe rodzica, możliwe jest odpowiednie obniżenie alimentów, tak żeby rodzic nie był bez potrzeby za bardzo obciążony. Możliwe jest także zmniejszenie alimentów, jeżeli prawidłowy rozwój fizyczny dziecka i jego usprawiedliwione potrzeby nie wymagają alimentów w orzeczonej poprzednio wysokości.

Czy niskie dochody, albo status osoby bezrobotnej zwalniają z obowiązku alimentacyjnego?

Ani niskie dochody, ani status osoby bezrobotnej nie pozwalają na zwolnienie z płacenia alimentów na małoletnie dzieci. Niskie zarobki (a nawet ich brak) nie usprawiedliwiają unikania obowiązku alimentacyjnego.

Kiedy można dochodzić podwyższenia alimentów?

W sytuacji gdy potrzeby dziecka się zwiększają, a przekazywane alimenty nie wystarczają na ich zrealizowanie. Można się starać o wyższe alimenty, jeśli wzrosły koszty utrzymania dziecka, co jest naturalne wraz z jego dojrzewaniem. Można wystąpić o zmianę wysokości alimentów, gdy w związku z rozpoczęciem nauki ponosimy większe wydatki na podręczniki albo w związku z chorobą dziecka pojawia się konieczność zakupu leków, rehabilitacji, specjalnej diety itd. Sądy twierdzą także, że o wyższe alimenty można wystąpić, gdy sytuacja finansowa rodzica świadczącego alimenty uległa znaczącej poprawie.

Co wchodzi w zakres obowiązku alimentacyjnego?

Alimenty względem dzieci obejmują nie tylko środki utrzymania, lecz także wychowania dzieci. W praktyce niewystarczające będzie zapewnienie dzieciom wyżywienia, ale konieczne jest też zapewnienie wykształcenia oraz warunków do rozwoju.

Wykonywanie obowiązku alimentacyjnego względem dziecka, które nie jest w stanie utrzymać się samodzielnie, może polegać w całości lub części na osobistych staraniach o ich utrzymanie lub o wychowanie.

Przykładem takich działań jest zajmowanie się przez któregoś z rodziców domem, podczas gdy drugi rodzic zarabia. Przykładem takich działań będzie także uczenie dzieci czytania przez rodziców, pomaganie im w zdobywaniu nowych umiejętności, odrabianie z nimi zadań domowych, zawożenie na zajęcia dodatkowe. W takim wypadku rodzic wykonujący te czynności może nawet w całości zostać zwolniony z finansowania utrzymania i wychowania dziecka.

Jak dochodzić alimentów?

Alimentów można żądać na drodze sądowej. Można wnieść do sądu osobny pozew o alimenty, ale także można wystąpić z żądaniem dotyczącym zasądzenia alimentów już w trakcie innego postępowania, np. w postępowaniu o rozwód. Pozew o alimenty jest wolny od opłaty sądowej – przy wniesieniu pozwu do sądu nie ponosi się żadnych kosztów. Dodatkowo możliwe jest zabezpieczenie alimentów poprzez złożenie stosownego wniosku w pozwie (co pozwoli na otrzymywanie pewnej kwoty alimentów co miesiąc do czasu rozstrzygnięcia sprawy).

Czy roszczenie o świadczenie alimentacyjne się przedawnia?

Zgodnie z art. 137 § 1 KRO, roszczenia o alimenty ulegają przedawnieniu z upływem 3 lat. Samo prawo do alimentów nie ulega przedawnieniu, lecz wyłącznie roszczenia o świadczenia alimentacyjne. Oznacza to, że w sytuacji gdy uprawniony do alimentów nie żąda alimentów od zobowiązanego, pomimo że są przesłanki do ich żądania, to nadal po kilku latach uprawniony będzie mógł dochodzić alimentów od zobowiązanego, lecz tylko tych, które się nie przedawniły (czyli będzie mógł ich żądać do 3 lat wstecz).

W jaki sposób można wyegzekwować zasądzone przez Sąd alimenty?

Orzeczone przez sąd alimenty oraz udzielone zabezpieczenie można egzekwować przez komornika. Pierwszym krokiem na drodze egzekwowania alimentów powinno być złożenie wniosku o egzekucję komorniczą, do którego należy dołączyć orzeczenie sądu w sprawie o alimenty opatrzone klauzulą wykonalności.

Czym jest klauzula wykonalności?

Klauzula wykonalności to sądowe stwierdzenie, że na podstawie orzeczenia sądu można prowadzić egzekucję u komornika. Nadawana jest na wniosek, który podlega opłacie w wysokości 20 zł za każde 10 stron orzeczenia sądu. W praktyce orzeczenia sądu w tych sprawach są na tyle krótkie, że nie trzeba płacić nic poza kwotą 20 zł.

Co w sytuacji kiedy egzekucja u komornika nie przyniesie skutku?

Jeśli egzekucja u komornika nie przyniesie skutku, można wystąpić do organu samorządowego o tak zwaną egzekucję administracyjną, gmina ma bowiem dodatkowe możliwości w postaci różnych środków nacisku na dłużnika, na przykład zatrzymania prawa jazdy, przekazania danych do Biura Informacji Gospodarczej, czy złożenia wniosku do prokuratury o popełnienie przestępstwa uchylania się od obowiązku alimentacji. Niepłacenie alimentów jest karalne. Zgodnie z art. 209 § 1 Kodeksu karnego, uchylanie się od wykonania obowiązku alimentacyjnego za okres co najmniej 3 świadczeń okresowych (najczęściej miesięcy) może prowadzić do orzeczenia wobec zobowiązanego do alimentacji grzywny, kary ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. Jeśli działania te nie przyniosą rezultatów, mamy prawo ubiegać się o pieniądze z Funduszu Alimentacyjnego w ramach zaległych alimentów. **Przyznanie prawa do pieniędzy z funduszu alimentacyjnego i ich wysokość zależy od kryterium dochodowego.**

Co nie wpływa na wysokość alimentów?

Na zakres alimentów nie wpływają:

- świadczenia z pomocy społecznej lub funduszu alimentacyjnego (o którym mowa w ustawie z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów), które mają zostać zwrócone przez zobowiązanego do alimentacji;
- świadczenia, wydatki i inne środki finansowe związane z umieszczeniem dziecka w pieczy zastępczej;

- świadczenie wychowawcze (program “Rodzina 800 plus”) (choć w praktyce otrzymywanie tych świadczeń jest brane pod uwagę przez sąd przy decydowaniu o wysokości alimentów);
- świadczenia rodzinne (np. świadczenie pielęgnacyjne na niepełnosprawne dziecko);
- rodzicielskie świadczenie uzupełniające (przysługujące matce albo ojcu, którzy wychowali minimum 4 dzieci i nie posiada wystarczających środków utrzymania, a są już w wieku emerytalnym)

